

Za profesorem Miroslavem Komárkem (*20. 4. 1924 – †15. 8. 2013)

Dne 15. srpna 2013 nás navždy opustil uznávaný bohemista, slavista, ale i obecný lingvista a literární vědec, který svůj pedagogický život zasvětil Univerzitě Palackého v Olomouci, prof. PhDr. Miroslav Komárek, DrSc.

Narodil se v Lazníkách u Přerova 20. dubna 1924. Po maturitě na Slovanském gymnáziu v Olomouci v roce 1943 jej potkal stejný osud, jako mnoho ostatních v té době – byl totálně nasazen jako dělník v továrně. Po konci války studoval nejprve na Karlově Univerzitě v Praze češtinu a ruštinu, po obnovení vysokého školství v Olomouci pokračoval ve studiích na tamější filozofické fakultě. V roce 1949 studia úspěšně ukončil doktorskou zkouškou a začal na vysoké škole vyučovat, v roce 1962 se habilitoval v oboru český jazyk. Nejvyššího stupně akademického uznání, tedy emeritní profesury, pak dosáhl v roce 2005.

Na Komárkovo jazykovědné formování mělo vliv mnoho význačných osobností z oboru – jmenovat tak můžeme např. Bohuslava Havránka, Vladimíra Šmilauera, Františka Kopečného, Alexandra Vasiljeviče Isačenka, Jaromíra Běliče, Karla Horálka; z pole literárních věd to pak byli především Jan Mukařovský a Oldřich Králík. Jak je možno dovodit z výše uvedených jmen, v centru zájmu Komárkovy vědecké činnosti stála především fonetika a fonologie, dále pak historický vývoj češtiny, slovnědruhá morfologie, morfonologie, dialektologie, ale i otázky obecně lingvistické. Ke Komárkovým zájmům však patřila i činnost literárněvědná, resp. editorská. K vydání připravil např. Durdíkovy *Kalilogie*, zapojil se do známého sporu o pravost *Rukopisů* svým jazykovědným rozbohem uveřejněným ve sborníku Národního muzea, byl editorem takových autorů, jako např. F. X. Šalda, J. Mahen nebo V. K. Klicpera.

Jeho prvním významným počinem bylo zpracování vysokoškolské učebnice *Hláskosloví*, která představuje první díl kolektivní *Historické mluvnice české*. Ve své práci o historickém vývoji jazyka pokračoval Komárek i nadále a výsledkem bylo vydání dvou vysokoškolských skript – jednoho týkajícího se fonologie (1976) a druhého zabývajícího se morfologií (1982; viz soupis výběrové literatury). Jakožto soudobý odborník na historickou mluvnici měl rovněž za úkol reedici Gebauerovy *Historické mluvnice jazyka českého* – díl *Hláskosloví*. Tuto mluvnici pak Komárek obohatil o svůj vlastní pohled jednak na Gebauerův přínos historické mluvnici – na metodu, kterou používal, jednak na poznatky, které se v oboru objevily od doby Gebauerovy.

Z dalších oblastí Komárkova zájmu je třeba se zmínit o problematice morfonologie a slovnědruhé morfologie. Jeho podnětné myšlenky se dostaly i do nově koncipované synchronní *Mluvnice češtiny*, tzv. akademické – Komárek je právě jedním z redaktorů svazku týkajícího

se morfologie. Jeho pohled na morfologickou problematiku komplexně postihuje publikace *Příspěvky k české morfologii* (1978), která je dodnes hojně citována domácími i zahraničními badateli a stala se Komárkovi podkladem pro udělení vědecké hodnosti DrSc.

Miroslav Komárek se neomezoval pouze na problematiku bohemistickou, nýbrž byl všestranným a mezinárodně uznávaným slavistou, publikoval slavistické práce např. o diachronní analýze slovních druhů ve slovanských jazycích, o kontrakci v jazycích západoslovanských atd. Pro své odborné kvality byl zvolen do několika komisí při Českém komitétu slavistů – do komise foneticko-fonologické, gramatické a transliterační, byl rovněž předsedou gramatické komise Českého komitétu slavistů a členem gramatické komise při Mezinárodním komitétu slavistů.

Ve svých pracích se dotkl i problematiky obecnělingvistické, zejména rozvíjením myšlenek Pražského lingvistického kroužku, jehož byl zasloužilým členem. Ještě v době relativně nedávné zasáhl na stránkách *Slova a slovesnosti* do sporu mezi formálně a funkcionálně orientovanými lingvisty o to, zda a proč by měly být udržitelné základní postuláty strukturalismu v podobě langue-parolové dichotomie, zda je reálný jazykový systém, jestli existují možnosti jeho observace a/nebo jde jen o konstruování určitých aproximativních modelů, jež se ideálnímu systému pouze přibližují.

Z Komárkovy odborné činnosti je třeba připomenout ještě jeho zásluhy organizační. Dlouhou dobu stál v čele olomoucké pobočky Jazykovědného sdružení při (ČS)AV ČR, mnoho let rovněž působil v redakční radě časopisu *Slovo a slovesnost*, byl činným v několika komisích ministerstva školství, jako např. v předmětové komisi pro češtinu a slovenštinu na filozofické a pedagogické fakultě, dále v komisi pro zahraniční lektoráty českého jazyka atd.

Mezi Komárkovy studenty patří takoví velikáni současné jazykovědy jako prof. Oldřich Uličný nebo prof. Jan Kořenský, kteří – každý svým osobitým způsobem – usilovali a usilují o to, aby byl Komárkův vědecký odkaz předáván dalším a dalším generacím nadějných lingvistů. Zásluhou péče těchto Komárkových žáků a zejména žáků jejich žáků tak nedávno vyšel nejen reprezentativní výbor Komárkova díla s názvem *Studie z diachronní lingvistiky*, ale i *Dějiny českého jazyka* – soubor Komárkových prací, jež byly dosud publikovány pouze v úzkém okruhu jako učebnice nebo skripta – např. jeho „Nástiny“ vývoju morfologického a fonologického.

Miroslav Komárek zůstal věrný olomoucké filozofické fakultě více než šest desetiletí – po odchodu do zaslouženého důchodu byl na Katedře bohemistiky veden jako emeritní profesor – a to až do svého skonu. Po celou tuto dobu působil na své posluchače svými vědeckými názory, odbornou erudicí, důrazem na kritické a samostatné myšlení, jeho přístup však přitom zůstával vždy laskavý a vstřícný. S profesorem Miroslavem Komárkem tak odešel nejen vynikající odborník, ale zejména vzácný člověk. Čest jeho památce.

Výběr nejvýznamnějších prací:

K otázce predikativa (kategorie stavu) v češtině. In: *Sborník VŠP 1954* (Jazyk a literatura), Praha, SPN 1954, 7–25.

K palatalizaci souhlásek ve staré češtině. *Slovo a slovesnost* 15, 1954, 105–109.

K otázce slovních druhů v češtině. *Slovo a slovesnost* 17, 1956, 160–168.

Historická mluvnice česká. I. díl (Hláskosloví). Praha, SPN, 1958, 177 s.

K depalatalizaci souhlásek v češtině. *Slovo a slovesnost* 21, 1960, 173–187.

- Gebauerovo historické hláskosloví ve světle dalšího bádání. In: Gebauer, J.: *Historická mluvnice jazyka českého I (Hláskosloví)*, Praha, Nakladatelství ČSAV, 1963, 723–765.
- Jazykovědná problematika rukopisu královédvorského a zelenohorského. In: *Rukopis královédvorský a zelenohorský, Sborník národního muzea, řada C, sv. 13–14*, Praha, 1969, 197–294.
- Stavba tvarů adjektivní a pronominální flexe ve spisovné češtině. *Slovo a slovesnost* 33, 1972, 139–145.
- Kontrakce v češtině, slovenštině a ostatních západoslovanských jazycích. In: *Československé přednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě*, Praha, Academia, 1973, 15–27.
- Vědecká mluvnice spisovné češtiny. Základní koncepce a problémy*. Praha, Komise pro studium gramatické stavby slovanských jazyků při Českém komitétu slavistů, 1974 85 s.
- Teoretické základy synchronní mluvnice spisovné češtiny. *Slovo a slovesnost* 36, 1975, 18–48.
- Nástin morfologického vývoje českého jazyka*. Praha, SPN, 1976, 169 s.
- K aktuálním metodologickým otázkám jazykovědy*. Olomouc, Univerzita Palackého, 1978, 62 s.
- Příspěvky k české morfologii*. Praha, SPN, 1978, 152 s.
- Sémantická struktura deiktických slov v češtině. *Slovo a slovesnost* 39, 1978, 5–14.
- Aktuální otázky jazykové kultury. *Naše řeč* 64, 1981, 147–155.
- Nástin fonologického vývoje českého jazyka*. Praha, SPN, 1982, 193 s.
- Prefixace a slovesný vid (K prefixům prostě vidovým a subsumpci). *Slovo a slovesnost* 45, 1984, 257–267.
- Mluvnice češtiny 2 (Tvarosloví)*. Praha, Academia, 1986, 536 s.
- Prague School morphonology: In: *The Prague school of structural and functional linguistics: a short introduction*, Amsterdam, Benjamins, 1994, 45–71.
- Jakobsonův význam pro strukturální historickou fonologii. *Slovo a slovesnost* 57, 1996, 206–211.
- Komunikace versus systém? *Slovo a slovesnost* 60, 1999, 187–194.
- Ke vztahu mezi videm a tzv. způsoby slovesného děje. In: *Čeština – univerzália a specifika*, sv. 4, Praha, Nakladatelství lidové noviny, 2002, 135–140.

Martin Janečka

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

martin.jane@centrum.cz